

AGRAR MUNOSABATLAR VA AGROBIZNES

G'oziyev Murodjon Shokirjonovich

FarDU Iqtisodiyot kafedrasida katta o'qituvchisi

Yoqubov Boburjon Tolibjon o'g'li

Buxgalteriya hisobi yo'nalishi 1-bosqich talabasi

yoqubov001b@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisdagi agrar munosabatlarning mazmuni, ularning bozor iqtisodiyotidagi funksiyalari, qishloq xo'jaligi sohasida bozor islohotlari va O'zbekiston agrobiznesida amalga oshirilayotgan modernizatsiya jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, investitsiyalar va davlat siyosati orqali agrobiznesni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: agrar munosabatlar, agrobiznes, qishloq xo'jaligi, bozor iqtisodiyoti, modernizatsiya, oziq-ovqat xavfsizligi, raqamli texnologiyalar, agrar sektor, raqobatbardoshlik, bozor iqtisodiyoti, qishloq xo'jaligi modernizatsiyasi, innovatsion texnologiyalar, fermer xo'jaliklari, iqtisodiy islohotlar, Davlat qo'llab-quvvatlashi, xususiy sektor, ziq-ovqat xavfsizligi, Yer resurslaridan foydalanish

Аннотация

В работе рассматривается сущность аграрных отношений, особенности развития агробизнеса и проведённые реформы в сельском хозяйстве Узбекистана. Особое внимание уделено вопросам модернизации, цифровизации отрасли, привлечению инвестиций и обеспечению продовольственной безопасности.

Ключевые слова: аграрные отношения, агробизнес, рыночная экономика, модернизация, продовольственная безопасность, цифровизация, аграрный сектор, конкурентоспособность,

рыночная экономика, модернизация сельского хозяйства, инновационные технологии, фермерские хозяйства, экономические реформы, государственная поддержка, частный сектор, продовольственная безопасность, использование земельных ресурсов

ABSTRACT

This thesis examines the essence of agrarian relations, the development of agribusiness, and agricultural reforms conducted in Uzbekistan. Special focus is given to modernization policies, digital transformation, investment attraction, and ensuring food security.

Keywords: agrarian relations, agribusiness, agriculture, modernization, food security, digital agriculture, investment, agricultural sector, competitiveness, market economy, agricultural modernization, innovative technologies, farming enterprise, economic reforms, government support, private sector, food security, land resource utilization.

Agrar munosabatlar — bu yer, suv, ishlab chiqarish vositalari va mehnat resurslaridan foydalanish bilan bogʻliq iqtisodiy-ijtimoiy munosabatlar majmuasidir. Ushbu munosabatlar qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash, taqsimlash va sotish jarayonlarini boshqaradi. Mustaqillikdan soʻng Oʻzbekistonda agrar soha bozor mexanizmlariga moslashtirildi. Yer dehqon va fermer xoʻjaliklariga uzoq muddatli ijaraga berildi, davlat xarid tizimi isloh qilindi, qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini eksport qilish uchun yangi — erkinlashtirilgan tartiblar joriy qilindi. 2017–2024 yillarda qabul qilingan agrar islohotlar natijasida:

>fermer xoʻjaliklari mustaqil xoʻjalik yurituvchi subyektga aylandi;

>paxta-gʻalla yakkahokimligi tugatilmoqda, koʻp tarmoqli ishlab chiqarish yoʻlga qoʻyildi;

>agrobiznes zanjiri shakllandi (yetishtirish → qayt¹a ishlash → logistika → eksport).

Agrobiznesning mazmuni – qishloq xo‘jaligi mahsulotini ishlab chiqarish bilan ²cheklanmay, unga xizmat ko‘rsatuvchi barcha iqtisodiy bo‘g‘inlar birlashmasidir: texnika ta‘minoti, urug‘chilik, marketing, saqlash omborlari, transport, chakana savdo va eksport logistikasigacha.

Agrar munosabatlar va agrobiznesning rivojlanish omillari haqida so‘z yuritganda, avvalo agrar munosabatlarning mazmunini anglab olish lozim. Agrar munosabatlar jamiyatda yer, suv, ishlab chiqarish vositalari, mehnat resurslari, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, taqsimlash, iste‘molga yetkazish va qayta ishlash jarayonlari bilan bog‘liq bo‘lgan iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar majmuasidir. Bu munosabatlar tarixan qishloq xo‘jaligi sohasining rivojlanishi bilan birgalikda shakllangan va hozirgi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida yanada murakkablashib, kengayib bormoqda. O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, agrar sohada tub islohotlar amalga oshirildi. Kolxoz va sovxoz tizimi tugatilib, o‘rniga fermer xo‘jaliklari, dehqon xo‘jaliklari va boshqa xususiy mulkchilik shakllari joriy qilindi. Yer mulk sifatida emas, balki uzoq muddatli ijara asosida foydalanishga berilishi agrar munosabatlarni bozor iqtisodiyoti talablariga moslashtirdi. Fermer xo‘jaliklarining iqtisodiy mustaqilligi oshdi, ular mahsulot yetishtirish, qayta ishlash va sotish jarayonida erkin qaror qabul qiluvchi iqtisodiy subyektga aylandi.

Agrobiznes tushunchasi kengroq iqtisodiy mazmunga ega. U faqat qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirishni emas, balki urug‘, texnika va o‘g‘it bilan ta‘minot, sug‘orish,

¹ РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ “САНОАТ ВА ИЛМ-ФАН: ИННОВАЦИЯЛАРНИ РАЎБАТЛАНТИРИШ, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТРАНСФЕРИ ВА БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК”, 2025 ЙИЛ 20 НОЯБРЬ

² РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ “САНОАТ ВА ИЛМ-ФАН: ИННОВАЦИЯЛАРНИ РАЎБАТЛАНТИРИШ, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТРАНСФЕРИ ВА БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК”, 2025 ЙИЛ 20 НОЯБРЬ

qayta ishlash, saqlash omborlari, transport, logistika, marketing va eksport kabi barcha faoliyatlar majmuasini o‘z ichiga oladi. Boshqacha aytganda, agrobiznes mahsulot yetishtirilganidan boshlab iste‘molchiga yetkazilgunicha bo‘lgan barcha iqtisodiy zanjir bo‘g‘inlarini o‘z ichiga oladi. Shu sababli, agrobiznes tizimi yurt iqtisodiyoti, oziq-ovqat xavfsizligi, bandlik darajasi va eksport ko‘rsatkichlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda agrobiznesni rivojlantirishda qat‘iy choralar ko‘rilmoqda. Prezident tomonidan qabul qilingan “Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasi – 2030” asosida agrar sohada modernizatsiya, raqamlashtirish, innovatsiyalarni joriy qilish, klaster tizimini rivojlantirish, suv va yer resurslaridan oqilona foydalanish, mahsulotlar eksportini kengaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli davlat siyosati amalga oshirilmoqda.

Klaster tizimi – O‘zbekistonda agrobiznes rivojiga katta ta‘sir ko‘rsatgan omillardan biridir. Klasterlarda mahsulot yetishtirish, qayta ishlash, saqlash va eksport qilish jarayonlari yagona boshqaruv tizimi asosida olib boriladi. Masalan, paxta-to‘qimachilik klasterlari xom-ashyo yetishtirishdan tortib tayyor kiyim-kechak mahsulotini ishlab chiqarish va eksportgacha bo‘lgan jarayonlarni o‘z ichiga oladi. Bu tizim iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, mahsulot tannarxini pasaytiradi, yangi ish o‘rinlari yaratadi va eksport imkoniyatlarini kengaytiradi. Agrobiznes rivojlanishida raqamlashtirishning ahamiyati ham juda katta. Hozirgi kunda zamonaviy qishloq xo‘jaligi dronlar, sun‘iy yo‘ldosh yordamida hosil monitoringi, GPS orqali boshqariladigan texnika, tomchilatib sug‘orish tizimlari, agroservislarni onlayn buyurtma qilish imkoniyatlari bilan boyitilgan. Raqamli agroplatformalar orqali fermerlarga subsidiyalar, kreditlar, o‘g‘it va urug‘ bo‘yicha davlat xizmatlari elektron tarzda ko‘rsatilmoqda. Bu esa agrobiznesning samaradorligini oshirishga, inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Davlatning agrar sohani qo‘llab-quvvatlashi ham agrobiznes rivojida muhim o‘rin tutadi. Hukumat tomonidan subsidiya va grantlar ajratilishi, kredit va leasing asosida texnika berilishi, eksportchi korxonalar uchun bojxona imtiyozlari, yer va suvdan foydalanishda farmonlar orqali imtiyozlar berilishi — fermer xo‘jaliklari va korxonalar

samaradorligini oshirishga yordam beradi. Bularning barchasi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ichki bozor barqarorligini saqlash va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda O'zbekistonda agrobiznesni rivojlantirishda klaster tizimi alohida ahamiyatga ega. Paxta–to'qimachilik, meva–sabzavot, chorvachilik va bog'dorchilik klasterlari mahsulotning to'liq zanjirini o'z ichiga olgan holda iqtisodiy samaradorlikni oshirmoqda. Xususan, klasterlar ichida logistika markazlari, sovitkich omborlari, qay⁴ta ishlash sexlari va eksport bo'limlarining mavjudligi dehqonlar daromadini oshiradi.

Shuningdek, zamonaviy agrobiznesga kirib kelayotgan texnologiyalar — agrotexnika GPS boshqaruvi, suv tejamkor tomchilatib sug'orish, agrodron orqali monitoring, elektron savdo platformalari (AgroMarket, e-gov agrar xizmatlari) – raqamli transformatsiyaning amaliy namunasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi – 2030” PF–5853 sonli Farmoni, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi rasmiy ma'lumotlari.
3. **Karimov I.A.** “O'zbekiston iqtisodiy islohotlari” – Toshkent, 2015.
4. **Xodiev B.**, Abduraxmonov Q. “Agrobiznes va qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti” – TDIU, 2021.
5. **O. Jo'raev.** “Qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish yo'llari.” – Ilmiy jurnal, 2022.

³ РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ “САНОАТ ВА ИЛМ-ФАН: ИННОВАЦИЯЛАРНИ РАҚБАТЛАНТИРИШ, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТРАНСФЕРИ ВА БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК” (2025 йил 20 ноябрь)

⁴ РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ “САНОАТ ВА ИЛМ-ФАН: ИННОВАЦИЯЛАРНИ РАҚБАТЛАНТИРИШ, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТРАНСФЕРИ ВА БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИК” (2025 йил 20 ноябрь)

6. Philip Kotler – “Principles of Marketing”, Pearson, 2019.
7. OECD Agricultural Outlook Report – 2023.
8. FAO – Food and Agriculture Organization Annual Report, 2022.